

DOI: 10.5937/MegRev2104189R

Stručni članak

Primljen 29.06.2021.

Odobren 12.07.2021.

UGOVOR O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU I UGOVOR O USTUPANJU I RASPODELI ZA ŽIVOTA – INSTITUTI NASLEDNOG PRAVA**

Sažetak: *Nasledno pravo je skup pravnih normi kojima se regulišu imovinsko pravni odnosi ostavioca nakon njegove smrti. Činjenica smrt je vekovima opsenarila sve društvene zajednice. Gubitka člana porodice uticala je na članove zajednice (porodice) kako na emotivnom, ali isto tako i na imovinsko pravnom planu. Nakon smrti ostavioca, ostaju njegova imovinsko pravna dobra, čiji se značaj reflektuje kako na naslednike, tako i na treća lica, ali i na državu kao sukcesora u slučaju izostanaka naslednika. Rad se bavi pravnom regulativom dva pravna instituta: ugovorom o doživotnom izdržavanju i ugovorom o ustupanju i raspodeli za života. Rad prati njihovu zakonsku regulativu uz osvrt na pojedina pitanja prakse, pravno etičkih dilema, a u samom zaključku uporedno pravnom analizom ova dva instituta koja se po svim svojim karakteristikama karakterišu kao obligaciono pravni poslovi. Ova dva ugovora su prava posla koja su vekovima bila prisutna u društvenim sistemima, njihova egzistencija i značaj se minimizirao, te tek u savremenom dobu dobijaju svoju zakonsku regulativu. Vođeni činjenicom, da su "novi" pravni instituti, kao i činjenicom da je praksa naročito tokom 90'tih godina prošlog veka ukazala i pokazala da su ova dva prva instituta podobna zloupotrebi zakonske regulative, rad se pozabavio pitanjima ko i kada može biti ugovorena strana, šta su prestacije ugovora, kao i okolnostima kada i zbog čega se mogu biti ništavi, osporavani pred sudom ili raskinuti. Čovek je rođen manipulativan i lakom, a zakon, država i celokupni pravni sistem je tu da ga kanališe i loše pobude sankcioniše, u cilju realizacije uređenog demokratskog društvenog sistema, a time i očuvanjem porodice kao osnovne ćelije društva.*

Ključne reči: *motus cause, intuit persone, aleatornost, prestracija, nasleđivanje, doživotno izdržavanje, raspolaganje za života, imovina, obligacioni odnosi*

---

* Docent Pravnog fakulteta, Univerzitet Megatrend, Beograd; andjelka.racic@gmail.com

** Ovaj rad je rezultat projekta FPMIRS – Znanjem do integrisanja u društvene i ekonomske tokove. Projekat je pokrenut sporazumom Pravnog fakulteta sa Međunarodnim institutom za romološke studije

1. Uvod

Nasleđivanje nastaje i proizvodi pravno dejstvo posle smrti fizičkog lica (proglašenjem nestalog lica za umrlo), a sastoji se u ustupanju naslednika u imovinskoppravne odnosno umrlog lica koji su postojali u vreme smrti tog lica.¹ Dakle, da bi se moglo govoriti o nasleđivanju, moraju biti ispunjenje tri pravne pretpostavke: 1) mortus cause 2) postojanje naslednika 3) zaostavština. Zakonom o nasleđivanju² regulisana su dva pravna institut: ugovor o doživotnom izdržavanju i ugovor o ustupanju i raspodeli imovinom za života. Iako ova dva pravna instituta regulišu raspolaganjem imovinom ostavioca za života, iako su obligaciono prane prirode, iako nastaju saglasnošću volja stranka, ovi ugovoru su našali svoje mesto u okviru odredaba kojima se regulišu imovinsko pravni odnosi ostavioca nakon njegove smrti. Razlozi tome su mnogostruki, a kao dominantni se ističu: uticaj istorijsko političkih prilika i vezanosti ovih ugovora za element mortus cause, a o čemu će biti više reči u radu.

2. Ugovor o doživotnom izdržavanju

2.1. Pojam

Ugovor o doživotnom izdržavanju je kompleksni pravni posao, regulisan u okviru naslednog prava, iako je u svojoj biti obligaciono pravni posao. Prema članu 194 Zakona o nasleđivanju „Ugovorom o doživotnom izdržavanju obavezuje se primalac izdržavanja da se posle njegove smrti na davaoca izdržavanja prenese svojina tačno određenih stvari ili kakva druga prava, a davalac izdržavanja se obavezuje da ga, kao naknadu za to, izdržava i da se brine o njemu do kraja njegovog života i da ga posle smrti sahrani.”³ Naime, ugovorom o doživotnom izdržavanju jedno lice se obavezuje da se stara, neguje i izdržava jedno ili više lica u zamenu za određenu naknadu. Davalac izdržavanja se obavezuje da izdržava primaoca izdržavanja sve dok je primalac izdržavanja u životu, a primalac izdržavanja se obavezuje da prenese određenu imovinsku korist na davaoca izdržavanja.

Ovo je imenovani ugovor, dvostrano teretan, formalan, aleatoran, intuitu persone. Imenovan je, jer tačno nosi naziv pravnog odnosa koji reguliše. Dvostrano teretan jer obe ugovorene strane imaju obavezu davanja, te je obligaciono pravne, a ne nasledni. Jedni element koji ga vezuje za nasledno pravo, a što je bio razlog njegovog regulisanja odredbama zakona o nasleđivanju, je mortus cause. Trenutkom smrti primaoca izdržavanja, ugovor se realizuje u celosti. Da je u

¹ Ilija Babić, Nasledno pravo, Službeni glasnik,-Beograd, 2008, str 23

² Zakon o nasleđivanju (Službeni glasnik RS, br. 46/1995 i 101/2003 – odluka USRS),

³ Ibidem član 194 član 1

pitanju obligaciono pravni odnos, a ne nasledno pravni u prilog ide i okolnost i tekst Zakona o nasleđivanju koji svojim odredbama kojima reguliše ugovor o doživotno izdržavanju ne pominje imovinu već govori “o pravu svojine na tačno određenim stvarima ili kakvim drugim pravima, koja se prenose na davaoca izdržavanja.”⁴ Ova činjenica je bitna, jer “sa građanskopravnog aspekta, pojam imovine se određuje kao skup subjektivnih građanskih prava koja pripadaju jednom nosiocu (fizičkom ili pravnom licu), povodom stvari ili činidaba.”⁵ dok svojinu čine “pravo držanja, korišćenja i raspolaganja jednom stvari, koja se može isticati prema svim trećim licima”⁶. Dakle pojam imovine je znatno širi od pojma svojine, a naslediti se mogu samo stvari koje su u svoji ostavioca. Kod ugovora o doživotnom izdržavanju, pravo na naknadu koju dobija davalac izdržavanja od strane primaoca izdržavanja, a koja se ogleda najčešće u nepokretnostima, može se upisati u katastar nepokretnosti trenutkom zaključenja ugovora. Dakle, trenutkom zaključenja ugovora, davalac izdržavanja stiče pravo na sticanje, pravo da izvrši zabeležbu ugovora o izdržavanju na konkretnoj nepokretnosti primaoca izdržavanja u katastru nepokretnosti. Ovim činom davalac izdržavanja obezbeđuje svoje translatorno pravo na nepokretnosti od drugih eventualnih poverilaca. Takođe, ugovorom o doživotnom izdržavanju može biti predviđeno i da se pravo na konkretnoj nepokretnosti trenutkom zaključenja ugovora prenosi sa primaoca izdržavanja na davaoca izdržavanja, ali tada se ugovor o izdržavanju upisuju kao realni teret na nepokretnost, a sve u cilju zaštite prava primaoca izdržavanja. Formalnost ugovora se ogleda u okolnosti da mora biti zaključen u formi javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave. Neispunjenjem forme, ugovor je ništav. Bez pravnog dejstva je. Bitan element ugovora je dužnost javnog beležnika da “ugovornike naročito upozori na to da imovina koja je predmet ugovora ne ulazi u zaostavštinu primaoca izdržavanja i da se njome ne mogu namiriti njegovi nužni naslednici, o čemu stavlja napomenu u klauzuli o potvrđivanju.”⁷ Aleatornost ugovora se ogleda u neizvesnosti prestracije davaoca izdržavanja. U trenutku zaključenja ugovora davalac izdržavanja ne zna kad će nastupiti smrt primaoca izdržavanja, kada obaveza davaoca izdržavanja prestaje, a ugovor se u potpunosti realizuje. Intuitu persone se zasniva na činjenici da je ugovor zaključen između određenih ugovorenih strana radi realizacije imovinsko pravnih uzajamnih koristi, ali sa posebnim elementom ličnih svojstva davaoca izdržavanja. Svi ugovori intuitu persone su nenasledivi i neprenosivi. Kada je u pitanju ugovor o doživotnom izdržavanju, zakonodavac je predvideo izuzetke, a čemu će biti reči u daljem delu teksta detaljnije.

⁴ Ibidem

⁵ Predrag Dimitrijević, Imovinska krivična dela sa elementima prinude – kriminalistički i krivično – pravni aspekt (master rad), Pravni fakulteta, Univerzitet u Nišu, str. 1 16.-ZMR-Predrag-Dimitrijevic.pdf (ni.ac.rs) dostupno dana 07/08/2021

⁶ Stanković Obren, Orlić Miodrag (2004): Stvarno pravo, Beograd, str. 56.

⁷ Zakon o nasleđivanju (Službeni glasnik RS, br. 46/1995 i 101/2003 – odluka USRS), čl. 195. st. 2.

2.2. Istorija ugovora o doživotnom izdržavanju

Ugovor o doživotnom izdržavanju je ugovor nastao u srednjem veku. U periodu feudalizma kmet je bio u obavezi da plaća određene dažbine feudalnom gospodaru. U želji da obavezu prema feudalnom gospodaru izbegne, a sebi omogućiti mirnu starost, kmetovi su zaključivali ugovore o doživotnom izdržavanju sa trećim licima koja su koristila kmetovo zemljište, ubirali plodove, kmetu činili prigodnosti, plaćali feudalnom gospodaru rentu, a sebi obezbeđivali imovinsku i finansijsku korist i stabilnost. Pored toga, ugovor o doživotnom izdržavanju je omogućio da kmetova imovina, posle smrti ostane njegovoj deci ili srodnicima. Naime, prema feudalnom pravu posle smrti kmeta imovinu je nasleđivao feudalni gospodar. Uvođenjem instituta ugovora o doživotnom izdržavanju, ovo pravilo je bilo izmenjeno, te je imovina prelazila na davaoca izdržavanja. Kao davaoci izdržavanja je obično bio prvorođeni sin kmeta, ali nisu bili ni neretki slučajevi u kojima se kao davaoci izdržavanja pojavljuju sva kmetova deca ili neko van porodice ukoliko dece nije bilo. U pojedinim državama feudalnog sistema, za ugovor o doživotnom izdržavanju tražila se i saglasnost feudalnog gospodara. Takođe, ovi ugovori su bili rasprostranjeni i među vlastelom i to prenošenjem dela svog imetka manastirima u zamenu za doživotno izdržavanje bez obaveze zamonašenja. Ovakvi ugovori su bili prisutni i među srpskom vlastelom i ničim se nisu razlikovali od istorodnih ugovora ostalih evropskih zemlja toga doba.

Kao tipičan institut feudalnog prava, ugovor o doživotnom izdržavanju nije bio zakonski regulisan prvim građanskim zakonicima, iako je kao institut bio primenljiv u stalnom životu. Tako Code civile, kao ni Austriji građanski zakonik ne regulišu ovaj ugovor. Sa druge strane Švajcarski građanski zakonik, koji je još uvek u primeni, ovaj ugovor reguliše u delu obligacionih odnosa.

Kada je u pitanju Republika Srbija, ova vrsta ugovora nije bila regulisa Srpskim građanskim zakonima. Kao jedan od razloga je svakako što je prototip Srpskog građanskog zakonika bio Austrijski građanski zakonik. Prvi zakon kojim se reguliše ovaj pravni institut u našem zakonodavac je Zakon o nasleđivanju iz 1955 godine. Zakon je bio federalni i izvršio je veliki uticaj na uspostavljanje jednorodne sudske prakse među svim saveznim državama, iako su one u svojoj istorijsko kulturološkoj osnovi bile različite. Prema tada važećem Zakonu o nasleđivanju iz 1955 godine ugovor o doživotno izdržavanju se definiše kao: "Ugovor kojim se jedan ugovornik obavezuje da izdržava doživotno drugog ugovornika, ili neko treće lice, a u kome drugi ugovornik izjavljuje da mu ostavlja svu svoju imovinu ili jedan njen deo u nasleđe nije ugovor o nasleđivanju, nego ugovor o otuđenju uz naknadu svih nepokretnih stvari koje pripadaju primaocu izdržavanja u vreme zaključenja ugovora ili određenog dela tih stvari, čija je predaja davaocu izdržavanja odložena do smrti primaoca izdržavanja (ugovor o doživotnom izdržavanju)".⁸ Sve do usvajanja zakona iz 1955 godine ovaj ugovor

⁸ Zakon o nasleđivanju, Službeni list SFRJ 42/1965 – prečišćen tekst, čl. 122, st. 1

je nosi različite nazive poput “ugovor o zajednice života, rada i imanja”, “ugovor o nasleđivanju” “ugovor o predaji” i slično. Razlog za ovakvo imenovanje ugovora se nalazi u činjenici dugovekovne egzistencije porodične zadruga, te su samo stara lica bez potomaka zaključivala ovakve ugovore sa licima koji im nisu bili srodnici. Dakle, istorija ovog ugovora u praksi i primeni je vekovna, iako je zakonodavac ovu vrstu ugovora regulisao u savremenom veku.

2.3. Subjekti ugovora o doživotnom izdržavanju

Subjekti ugovora o doživotnog izdržavanja su davalac i primalac izdržavanja s tim da u pojedinim slučajevima subjekat izdržavanja može biti i korisnik izdržavanja u čiju korist je ugovor zaključen. Treba naglasiti da tada korisnik izdržavanja nema obavezu protivnakanade davaocu izdržavanja. Protivnakanada za pružanje doživotnog izdržavanja je na teretu lica koje je ugovor o doživotnom izdržavanju zaključilo. Polazeći od opštih pravila ugovaranja, a koja se tiču voljnog elementa, u ovakvim situacijama, treće lice-korisnik izdržavanja može i da ne prihvati prestaciju ugovora, ugovor tada ostaje bez pravnog dejstva.

Načelno posmatrano, subjekti izdržavanja na strani primaoca izdržavanja mogu biti jedino fizička lica, dok na strani davaoca izdržavanja kao subjekti mogu biti kako fizička lica pojedinačno ili više njih (solidarna obaveza), tako i pravna lica. Fizičko lice kao davalac izdržavanja, bilo pojedinačno bilo solidarno, mora biti poslovno sposobno lice. Poslovna sposobnost se stiče sa navršениh 18 godina i predstavlja sposobnost osobe “da svojom vlastitom aktivnošću, odnosno izražavanjem volje, stiče prava i obaveze.”⁹ Solidarnost obaveze ugovora o doživotnom izdržavanju se javlja u onim trenucima kada se bračni drugovi obavežu ugovorom o izdržavanju ili u situaciji kada davalac izdržavanja premine pre primaoca izdržavanja, te naslednici davaoca izdržavanja sukcesijom stupe na njegovo mesto. U pravnoj teoriji postoji veliki broj različitih teza da li se ugovor o doživotnom izdržavanju može naslediti imajući u vidu osnovnu osobinu ovog ugovora intuit persone. Odnosno da je isključivo vezana za pojedina lična svojstva ugovorenih strana. Iako suštinski posmatrano ovakav ugovor ne bi mogao biti naslediv jer niko ne može da zameni po ličnim svojstvima bilo kog pojedinca, zakonodavac je, a vođen činjenicom da je u pitanju obligaciono pravni posao predvideo članom 204 Zakona o nasleđivanju da “posle smrti davaoca izdržavanja njegove obaveze prelaze na njegovog bračnog druga i potomke koji su pozvani na nasleđe, ako pristanu.”¹⁰ Razmatrajući ovaj izuzetak teorija je iznela stanovište da je ovo odstupanje od opštih pravila neprenosivosti ličnih ugovora osnovu našlo u činjenici da svaki ugovor o doživotnom izdržavanja bez obzira na lična svojstva davaoca izdržavanja u sebi sadrži ekonomski momenat koji kao takav može biti od kruci-

⁹ Poslovna sposobnost-<http://www.mdri-s.org/poslovna-sposobnost/> dostupno dana 07/08/2021

¹⁰ Zakon o nasleđivanju (Službeni glasnik RS, br. 46/1995 i 101/2003 – odluka USRS), čl. 204

jalnog značaja za ekonomsku stabilnost porodice davaoca izdržavanja, bez obzira na aleatornost ugovora. Pored navedenog, porodica je osnovna ćelija društva to je zajednica supružnika i njihove dece. Porodica je mesto gde sve deli, dela zajedno, te tako povezanost davaoca izdržavanja sa primaocem izdržavanja dovodi i to povezanosti i bliskosti porodice davaoca izdržavanja sa porodicom izdržavanja. Interesantna je zakonska odredba da jedino mogućnost izbora da li će nastaviti ugovor o doživotnom izdržavanju ili ne data naslednicima davaoca izdržavanja, dok ta opcija ne postoji za primaoca izdržavanja. Razlog ovome se može naći u okolnosti da je ugovor o izdržavanju obligacioni pravni posao, te davanje i obezbeđenje hrane, odeće, obuće, medicinske pomoći i slično predstavlja ekonomski izdatak porodice. Prema opštim ugovornim pravilima niko se ne može prinuditi na zaključenje ugovora, u ovom slučaju na prihvatanje sukcesije ugovora o doživotno izdržavanju. Davalac izdržavanja-njegovi sukcesori imaju obavezu davanja za života, a primalac izdržavanja ima prava koristi, dok se njegovo davanje ogleda u realizaciji davanja nakon njegove smrti. Takođe, zakonodavac navodi da ukoliko sukcesori davaoca izdržavanja nisu u mogućnosti iz opravdanih razloga da nastave ugovor o doživotnom izdržavanju imaju prvo naknade ranijih davanja. Da li su razlozi nemogućnosti sukcesora da pristupe ugovoru opravdani ili ne, sud odlučuje u parničnom postupku.

Na mesto davaoca izdržavanje se može pojaviti i pravno lice, iako generalno posmatrano zakonodavac dozvoljava da na strani davaoca izdržavanja bude pravno lice, sa druge strane, a vođen nizom zloupotreba Zakon o nasleđivanju Republike Srbije u svom čl. 196. uvodi jedno ograničenje „Ništav je ugovor u kome je davalac izdržavanja fizičko ili pravno lice koje se u okviru svog zanimanja, odnosno delatnosti i stara o primaocu izdržavanja (medicinsko osoblje, bolnice, različite agencije i slično), ako prethodno za ugovor nije dobijena saglasnost nadležnog organa starateljstva.”¹¹ Iako je ova zakonska odredba kritikovana u pravnoj teoriji zbog ne preciznosti koja su pravna lica kojima je potreba saglasnost organa starateljstva za zaključenje ove vrste ugovora, trebamo imati u vidu da bi *numerus classus* doveo do većeg stepena zloupotrebe. Izigravanjem zakona osnovala bi se pravna lica koja ne potpadaju pod *numerus classus*, te bi takvi ugovori formalno pravno bili rušljivi, ali ne i ništavi. Usled navedenog, smatram da je u smislu pravde, pravičnosti i pravne izvesnosti bez obzira koja je vrsta pravnog lica na strani davaoca izdržavanja, kao bitna forma ugovora mora biti i prethodno data saglasnost organa starateljstava. U tom slučaju, ukoliko dođe i do osporavanja zaključenog ugovora, saveznik pravde i pravičnosti je tu-organ starateljstva kao jedna od bitnih dokaza u eventualnom parničnom postupku.

Kada je u pitanju primalac izdržavanja, on može biti poslovno sposobno lice i tada u svoje ime i u svoju korist, ali i obavezu naknade zaključuje ugovor o doživotnom izdržavanju. Sa druge strane postavlja se pitanje zaključenja ovog ugovora sa poslovno nesposobnim ili ograničeno poslovno licima, a kojima je ovakva vrsta

¹¹ Ibidem član 196

ugovora od velikog značaja. Vođeni načelom pravde i pravičnosti ugovor o doživotno izdržavanju se može zaključiti u korist lica lišenog poslovne sposobnosti ili ograničene poslovne sposobnosti primenom pravila zastupanja od strane ovlašćenog zakonskog staratelja uz saglasnost nadležnog organa starateljstva. Ovakvim procesno pravnim uslovima, štiti se pravo korisnika izdržavanja u punom smislu.

Treba istaći da se u praksi pojavilo pitanje zaključenja ugovora o doživotnom izdržavanju između supružnika. Iako je jedan deo pravne teorije bio stava da je ovakav ugovor dozvoljen, jer nije suprotan pravnim propisima niti je protiv prinudnih pravnih propisa, prevladalo je stanovište da je ovakva vrsta ugovora suprotna pojmu braka i bračnih dužnosti, te da se zaključenjem istog negira institut braka i svega onog što on čini.

2.4. Prestacije-vrste davanja

Polazeći od ranije navedenog, ugovor o doživotnom izdržavanju je obligaciono pravni, imovinske prirode, a kao prestacija davaoca izdržavanja je hrana, odeće, obuća, redovna nega, briga i sl. U praksi se veoma često postavljalo pitanje da li lice koje ima dovoljno sredstva za život može da zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju. Nakon više različitih što sudskih odluka, što teorijskih stavova, iznedren je zajednički stav da bez obzira da li primalac izdržavanja ima sredstva za lično izdržavanje, može da zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju i takav ugovor je validan. Naime, novac kao sredstvo plaćanja i omogućavanje egzistencije veoma često primaocima izdržavanja nije dovoljan za mirnu, bezbednu i sigurnu starost. Davalac izdržavanja nije lice koje plaća izdržavanje u bukvalnom smislu. Davalac izdržavanja ne daje samo novčanu pomoć, već i emotivnu i psihološku, koja veoma često nema cenu i ne može se nadomestiti materijalnim dobrima. Dakle, ukoliko nije šta drugačije ugovoreno, davalac izdržavanja prema slovu zakona predstavlja "obezbeđivanje stanovanja, hrane, odeće i obuće, odgovarajuću negu u bolesti i starosti, troškove lečenja i davanja za svakodnevne uobičajene potrebe."¹²

Kada je u pitanju primalac izdržavanja, protivnagrada može biti pokretna i nepokretna stvar, kao i novac i imovinska prava. Imajući u vidu specifičnost ovog pravno posla i činjenice da se predmet ugovora o doživotnom izdržavanju izdvaja iz zaostavštine, to je, a u cilju prave sigurnosti potrebno jasno, decidno specificirati predmet ugovora.

2.5. Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju

Ugovor o doživotnom izdržavanju, kao i većina ugovora se zaključuje u dobroj veri. Međutim životne okolnosti i međuljudski odnosu su promenljiva kategorija. Jednom zaključen ugovor ne znači i njegovu stalnost, nepromenljivi-

¹² Ibidem član 194

vost i neraskidivost. Kada je u pitanju ugovor o doživotnom izdržavanju, zakonodavac je predvideo dva razloga za raskid ovog ugovora: 1) zbog poremećenih odnosa 2) zbog promenjenih okolnosti.

Kao što je navedeno ugovor o doživotnom izdržavanju ima dva elementa koja se prelamaju. Prvi je da je u pitanju obligacioni odnos koji sa osobom nosi imovinsko pravne obaveze, a drugi je da je intuitu persone. Dakle, ovaj ugovor se zaključuje isključivo zbog nečijeg ličnog svojstva, a koji sublimira dobre odnose, poverenje i međusobno poštovanje davaoca i primaoca izdržavanja. Sticajem različitih okolnosti i razloga ti odnosi nakon zaključenja ugovora mogu biti narušeni, te jedan od elemenata ugovora izostaje. Intuitu persone je otpao. Usled toga, dozvoljen je raskid ovog ugovora u posebnom sudskom postupku-parničnom postupku. Sud će izvesti sve dokaze u skladu Zakon o parničnom postupku. Doneta presuda ima preobražajno dejstvo, dakle ugovor se gasi. Kao bitna okolnost je okolnost da “kad sud izrekne raskid, primalac izdržavanja je dužan dati naknadu za primljena davanja i usluge.”¹³ osim ako je za raskid ugovora kriva isključivo jedna ugovorena strana, tad druga strana ima pravo naknade ukoliko postavi takav tužbeni zahtev. Raskid ugovora o izdržavanju zbog promenjenih okolnosti se zasniva na činjenici aleatornosti ugovora, ali i pravila rebus sic stantibus odnosno da obećanja ne vezuju ako su u toku trajanja ugovora nastupile nepredvidive prilike, ili je došlo do izmene ekonomskih prilika.¹⁴ S tim u vezi zakonodavac predviđa mogućnost da na zahtev jedne od stranaka sud već postojeći ugovor iznova uredi ili isti raskine. U pojedinim slučajevima je moguće, ukoliko se stranke saglase, da se ugovor preinači u doživotnu rentu. Po svojoj prirodi “renta je sukcesivna (periodična) obligacija, tj. ponavljajuće davanje (kontraktualnog ili deliktog) dužnika u korist poverioca, u tačno određenim, pravilnim vremenskim razmacima, obično mesečno.”¹⁵ Doživotna renta kod noviranog ugovora o doživotnom izdržavanju je aleatorna, kao i ugovor, jer nastupanje smrti primaoca izdržavanje je neizvesno, te je i neizvesna činjenica koliko će renti biti isplaćeno.

2.6 Poništaj ugovora o doživotnom izdržavanju

Zakonodavac vođen manipulativnošću ljudi, gramzivošću i krilaticom “Zakon je tu da bi se izigrao”, predvideo je mogućnost da zakonski naslednici primaoca izdržavanja u subjektivnom roku od jedne godine (od dana saznanja za ugovor o doživotnom izdržavanju) i objektivnom roku od tri godine od dana smrti primaoca izdržavanja, podnesu zahtev za poništaj “ugovor o doživotnom

¹³ Ibidem

¹⁴ V. Kapor, „Uticao promenjenih okolnosti na ispunjenje privrednog ugovora“, Arhiv za pravne i društvene nauke 4/1952, 401–419.

¹⁵ Jožef Salma, Renta kao oblik naknade deliktne materijalne štete, http://zbornik.pf.uns.ac.rs/images/download/2013/2013-2/doi_10.5937_zrpfns47-4341.pdf

izdržavanju ako zbog bolesti ili starosti primaoca izdržavanja ugovor nije predstavljao nikakvu neizvesnost za davaoca izdržavanja.”¹⁶

3. Ugovor o ustupanju i raspodeli za života

Ugovor o ustupanju i raspodeli za života je još jedan od oblika ugovaranja i raspolaganja imovinom u okviru naslednog prava. Zakonskom odredbom je određeno da “predak može ugovorom svojim potomcima ustupiti i razdeliti imovinu.”¹⁷ Dakle “ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života jeste pravni posao kojim jedna ugovorna strana (ustupilac imovine) ustupa i raspodeljuje za života drugoj ugovornoj strani (primalac imovine), sa naknadom ili bez nje, svoju imovinu ili njen deo, koji postoji u vreme njegovog zaključenja.”¹⁸

To je imenovani ugovor, formalni ugovor, jednostran i dobročin.

Imenovan je zato što je zakonom posebno uređen i određen mu je naziv.

Forma je bitan element ugovora, te jedino kao javnobeležnička potvrđena (solemnizovane) isprava ima pravno dejstvo. Kao dominantni moment ovog ugovora je obaveza javnog beležnika da ugovorene strane posebno upozori na okolnost da ustupljena imovina ne ulazi u zaostavštinu ustupioca, kao i da ne može biti predmet namirenja nužnih naslednika. Navedena procesno pravna radnja se stavlja kao napomena i predstavlja sastavni deo ugovora u obliku klauzalne potvrde. Svako odstupanje od forme ugovori vodi njegovoj ništavosti.

Kako je ovo raspolaganje imovinom ostavioca za života, i to isključivo u okviru svojih potomaka, u cilju pravne izvesnosti i sigurnosti, za punovažnost ovog ugovora je neophodna je saglasnost svih zakonskih naslednika ustupioca. Treba naglasiti da oni potomci koji su zakonom deklarirani kao naslednici, bez potomaka su, a nasleđa se odreknu, preminu pre ustupioca ili su nedostojni za nasleđe, ne spadaju u potomke čija je saglasnost potrebna za punovažnost ovog ugovora. Sa druge strane prisustvo stanka u toku zaključenja ugovora, a koji ne spadaju u zakonske naslednike, ugovor ne čine ništavim. Potomci koji se nisu izjasnili odnosno saglasili za zaključenje ovog ugovora, saglasnost mogu dati naknado. Pitanje prakse se postavilo, šta ukoliko nakon zaključenja ugovora ostavilac dobije još dece koji nisu ni bili na putu u vreme zaključenja ugovora ili se naknado pojavi lice koje je oglašeno za umrlo. Zakonska regulativa ne postoji, te usled ovakve prave praznine interpretacija ugovora može se tumačiti dvojako. Jedan stav je da naknadi naslednici svoje pravo mogu da ostvare u parničnom postupku. Drugi stav je insistiranje na konverziji ugovora. Međutim, parnični postupci su skupi, dugi i ne vode imovinsko pravnoj stabilnosti primaoca ustupanja uz istovremeno egzisi-

¹⁶ Zakon o nasleđivanju (Službeni glasnik RS, br. 46/1995 i 101/2003 – odluka USRS), čl. 203

¹⁷ ibidem

¹⁸ Stojanović Nataša, Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z51/02z51.pdf>

tiranje neizvesnosti visine naslednog dele ne samo naknadnih zakonskih zastupnika, već i o onih koji su saglasnost dali. Takođe, pravilo da su svi jednaki u svom pravu je direktno narušeno. Usled toga, konverzija ugovora bi na najbolji način omogućila pravnu sigurnost. Konverzijom ugovora omogućila bi se pravna izvesnost i stabilnost uz istovremeno strogo poštovanje zakonske odredba u punom njenom obimu-potrebna je saglasnost svih zakonskih naslednika. Kada je u pitanju supružnik ustupioaca, zakonodavac navodi da on može biti ugovorna strana, ali i da ne mora. "Neobuhvatanje ili nesaglasnost supružnika ustupioaca imovine sadržinom ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života, pak, reflektuje, kao posledicu, punovažnost ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života između potomaka, i njegovu transformaciju u ugovor o poklonu u odnosu na supružnika, da bi on mogao, pošto nije ugovorna strana ovog ugovora, namiriti svoje pravo na nužni deo."¹⁹ U svakom slučaju ovakva zakonska odredba je teško prihvatljiva i treba insistirati na njenoj izmenu u pravcu neophodne saglasnosti i supružnika za punovažnost ovog ugovora.

Nadalje, ovo je jednostrani pravni posao, jer prestracija davanja je isključivo na ustupiocu, sa ili bez tereta za primaoca ustupanja. Tereti mogu biti u vidu mesečne rente, mesečnog izdržavanja ili bilo kakvog drugog davanja koje nije protivno javnom poretku.

Predmet ovog ugovora je ustupiočeva imovina, koja egzistira u trenutku ustupanja, Ustupilac može ustupi deo ili celokupnu imovinu, dok buduće stečena imovina ne može biti predmet ovog ugovora. Međutim treba naglasiti da ukoliko ovakva odredba egzistira u zaključenom ugovoru o ustupanju za života, ona će biti ništava dok će ostatak ugovora biti validan ukoliko ustupljeno dobro može da egzistira bez naknadno stečenih dobara. Ukoliko je naknadno stečeno dobro bitan deo ustupljenog dobra i predstavlja osnovu pobudu zbog koje je ugovor o ustupanju zaključen, celokupni ugovor će biti ništav. Radi izbegavanja ništavosti ugovora, zakonodavac ne predviđa, ali isto tako i ne sankcioniše konverziju ugovora o ustupanju u kome će kao predmet ugovora biti obuhvaćena naknadno stečena dobra. Ugovor je saglasnost volja kojima se regulišu međusobni odnosi ugovorenih strana. Kod ugovora o ustupanju one se reflektuje i na treća lica-saglasne zakonske naslednike. Ukoliko krenemo od činjenice da je saglasnost postignuta, kako ugovorenih strana, tako i trećih lica, ugovoru uvek treba dati prednost u regulisanju međuodnosa, naročito u regulisanju među porodičnih odnosa.

Ipak, život je nepredvidiv, a ljudska ćud još više. Zakonodavca je, a vođen životnim prilikama, regulisao i situaciju ukoliko je potomak prema ustupiocu pokazao i iskazao neblagodarnost, ne plati njegove dugove ili ne plati izdržavanje određeno ugovor o ustupanju, dok će u drugim slučajevima "neizvršenja tereta određenih ugovorom o ustupanju i raspodeli"²⁰ sud, a vodeći primarno računa o bitnosti tereta za ustupioaca, doneti odluku da li će ustupiocu priznati pravo na vraćanje datog ili

¹⁹ Ibidem

²⁰ Zakon o nasleđivanju (Službeni glasnik RS, br. 46/1995 i 101/2003 – odluka USRS), čl. 192

pravo na prinudno izvršenje ugovorenih tereta. Dakle, zakonodavac u osnovi daje dva razloga koje kvalifikuje kao “opoziv” ugovora, iako je u pitanju saglasnost volja, a ne jednostrano izjavljena volja ustupioca. Prvi razlog je pokazivanje neblagonaklonosti, tada sud ne ulazi u pitanje eventualnih tereta koje je ustupilac trebalo da izvrši. Jedina okolnost koja se utvrđuje je okolnost neblagonaklonosti. Tužbu za raskid ugovora može podneti ustupilac, ali isto tako primalac-potomak može podneti tužbu radni neispunjenja uslova za raskid ugovora. Utvrđivanje ovih okolnosti se utvrđuje u parničnom postupku. Sa druge strane, kao drugi razlog za “opoziv” ugovora je neispunjenje tereta i to konkretnih tereta-isplata ustupiočevog duga ili plaćanje alimentacije. Tada sud utvrđuje jedino činjenicu da li su navedeni tereti plaćeni ili ne, ne ulazeći u meritum važnosti ovih tereta za ustupioca. Kao treći, opšti razlog u kome sud utvrđuje i objektivne i subjektivne elemente, je činjenica ne postupanje primaoca-potomaka odnosno ne davanje ugovorenih tereta ugovora s tim što sud ulazi u meritum važnosti tih tereta za ustupioca. Opšte posmatrano, može se zaključiti da je zakonodavac regulisanjem “opoziva” ugovora o ustupanju krenuo prvo od porodično pravne emotivne povezanosti ugovorenih strana, odavanja poštovanja i zahvalnosti potomka prema ustupiocu, zatim ka materijalnom delu koji je od krucijalnog i bespogovornog značaj za ustupioca-isplata duga ili plaćanje ugovorene alimentacije, a zatim, u želji da sačuva ugovor, druge trete čiju važnost sud ceni. U prva dva razloga za opoziv ugovora o ustupanju prednost se daje ustupiocu, jer je on strana koja se u korist drugih odrekao svojih imovinskih prava, u trećem prednost se daje primaocu-potomku jer nekad ustupilac može usled niza drugih životnih okolnosti iznalaziti razloge svog nezadovoljstva, te je sud taj koji na objektivni i nepristrasni način utvrđuje značaj prestracije.

Opozivom ugovora o ustupanju, ustupljena dobra se vraćaju, primalac ustupanja ulazi u zakonski red nasleđivanja, a indirektno se vrši konverzija ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života u ugovor o poklonu. Identična situacija je i ukoliko se jedan od potomaka ne saglasi o zaključenju ovog ugovora. “Tada imovinska dobra ostavljena ovim ugovorom, po redovnom toku stvari, dodaju se neto vrednosti zaostavštine, u cilju utvrđivanja osnove za izračunavanje vrednosti nužnog dela, obračunske vrednosti zaostavštine. Osim toga, ustupljena imovinska prava mogu, budući da se smatraju poklonom, biti predmet uračunavanja u nasledni deo, ako za to postoji potrebna inicijativa ovlašćenih subjekata.”²¹

4. Zaključak

Nasleđivanje je prelazak imovinsko pravnih dobara ostavioca na njegove potomke. Prilikom nasleđivanja egzistiraju tri elemenata: motrus cause, naslednici i zaostavština. Kada su u pitanju ugovori u naslednom pravu dominantni

²¹ Stojanović Nataša, Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine, <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z51/02z51.pdf> dostupno 08.01.2021

element je saglasnost volja, to su ugovori obligaciono pravne prirode kojima se regulišu imovinsko pravni odnosi ostavioca sa trećim licima ili svojim zakonskim naslednicima za vreme života ostavioca. Ugovori imaju za cilj da obezbede sigurnu i mirnu starost ostavioca, a trećim licima ili zakonskim zastupnicima imovinsko pravnu korist. Ugovor o doživotnom izdržavanju i ugovor o raspolaganju imovinom za života su ugovori koji se često zaključuju u svakodnevnom pravnom životu. I pored dobre zakonske regulative i dugogodišnje sudske prakse, još uvek su ovi ugovori na meti niza malverzacija, izigravanja zakonske regulative i novih primera sudske prakse.

Opšte posmatrano ugovor o doživotnom izdržavanju i ugovor o ustupanju i raspodeli za života su obligaciono prave prirode. To su imenovani, formalno pravni ugovori, u kojima je saglasnost volja neophodna da bi imali pravno dejstvo.

Sličnosti ovih ugovora se ogleda u okolnosti da ostavilac raspoláže svojom imovini za života, a koje raspolaganje se reflektuje na zaostavštinu nakon njegove smrti. I ugovorom o doživotno raspolaganju i ugovorom o ustupanju i raspolaganju za života, predmet se izuzima iz zaostavštine, te se iz nje ne mogu namiriti nužni naslednici. Imovina kojom je raspolagano tretira se kao da nikad nije ni bila u vlasništvu ostavioca. Kao jedan od raskida ugovora je altruistični element za oba ugovora, a koji idu u prilog zaštite onih koji su se odrekli svojim imovinskim prava- zanemarivanje, nepoštovanje ili nipodaštavanje primaoca izdržavanja odnosno ustupioca.

Razlike između ovih ugovora su što ugovor o doživotnom izdržavanju je dvostrano obavezujući, dok ugovor o ustupanju i raspolaganju za života prestracija primaoca izdržavanja može biti ugovorena, ali i ne mora. Ugovor o doživotno izdržavanju može biti zaključen sa bilo kojim trećim licem, bilo fizičkim ili pravim, i bitnu okolnost čini elementu intuitorne osobe. Kod ugovora o ustupanju i raspolaganju za života ugovorene strane su ustupilac i jedna ili više zakonskih potomaka. Elementu intuitorne osobe ne egzistira, ali je indirektno prisutan postojanjem krve ili zakonske veze između ugovarača. Takođe, nema ni aleatornost ugovora o ustupanju i raspolaganju za života.

Bez obzira na svoje sličnosti svoje razlike ova dva ugovora su ugovora obligaciono pravne prirode, koje su sticajem političko pravnih ubeđenja i okolnosti regulisani Zakonom o nasleđivanju.

Literatura

- Antić, O., Balinovac, Z. (1996) „Komentar Zakona o nasleđivanju“, Nomos, Beograd
- Antić, O., (1999) „Nasledno pravo“, Pravni fakultet, Beograd,
- Antić, O., Kadić, Lj., (2012) „Osnovi naslednog prava Srbije i Crne Gore“, Podgorica,

- Antić, O., (2007) „Obligaciono pravo“ Službeni glasnik, Beograd
- Antić, O.,(2007) „Nasledno pravo“, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd
- Antić, O., „Imenovani i neimenovani ugovori u savremenom obligacionom pravu“, (2004), Anali Pravnog fakulteta u Beogradu 1-2/2004;
- Babić, I., (2008), „Nasledno pravo“ Službeni glasnik,-Beograd
- Blagojević, B., (1975), „Nasledno pravo u Jugoslaviji“ Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
- Vidić, J., (2003), „Ugovor o doživotnom izdržavanju u sudskoj praksi“, Pravni život 10/2003; Beograd,
- Petrović, V., (2010) „Ugovor o doživotnom izdržavanju“, Godišnjak Pravnog fakulteta, godina I, 1/2010, Beograd
- Kapor, V., (1952) „Uticao promjenjenih okolnosti na ispunjenje privrednog ugovora“, Arhiv za pravne i društvene nauke 4/1952; Beograd
- Kreč, M., Pavić, Đ., (1964) „Komentar zakona o nasleđivanju“, Narodne novine, Zagreb
- Loza, B., (1972) „Ugovor o doživotnom izdržavanju i nužni naslednici“, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo
- Mihajlović, S., (1965) „Zajednica života zasnovana ugovorom o doživotnom izdržavanju, Zrenjanin
- Mihajlović, S.,(1979) „Pravna priroda ugovora o doživotnom izdržavanju“, Pravni život 11/1979, Beograd
- Monić, M., (1958) „Pobijanje ugovora o doživotnom izdržavanju zbog povrede nužnog dijela“, Pravni život 1-2/1958; Beograd
- Perović, S.,(1979) „Obligaciono pravo“, Službeni list SFRJ, Beograd
- Prokić, Lj., (1986) „Ugovor o doživotnom izdržavanju u SFRJ“, Beograd
- Svorcan, S., (1987) „Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju“, Beograd
- Stanković, O., Orlić, M., (2004) „Stvarno pravo“, Beograd
- Subotić, N.,(1960) „Forma ugovora o doživotnom izdržavanju“, Pravni život 1-2/1960; Beograd
- Sudžum, R., (1976) „Da li je punovažan ugovor o doživotnom izdržavanju zaključen između supruga“, Pravni život 2/1976; Beograda
- Taranovski, T., (2002)“ Istorija srpskog prava u Nemanjićkoj državi“, Lirika, Beograd
- Čosić, F., (1957) „Pobijanje ugovora o doživotnom izdržavanju zbog povrede nužnog dela“, Pravni život 8-9/1957; BeogradZakon o javnim beležnicima («Sl. glasnik RS», br. 31/2011, 85/2012, 19/2013,55/2014 - dr. zakon, 93/2014 - dr. zakon, 121/2014, 6/2015 i 106/2015)
- Zakon o obligacionim odnosima, “Sl. list SFRJ”, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, “Sl. list SRJ”, br. 31/93, “Sl. list SCG”, br. 1/2003 - Ustavna povelja i “Sl. glasnik RS”, br. 18/2020
- Ustav Republike Srbije (“Sl. glasnik RS”, br. 98/2006)

- Zakon o vanparničnom postupku (“Sl. glasnik SRS”, br. 25/82 i 48/88 i “Sl. glasnik RS”, br. 46/95 - dr. zakon, 18/2005 - dr. zakon, 85/2012, 45/2013 - dr. zakon, 55/2014, 6/2015 i 106/2015 - dr. zakon)
- Zakon o matičnim knjigama (“Sl. glasnik RS”, br. 20/2009, 145/2014 i 47/2018)
- Zakon o parničnom postupku (“Sl. glasnik RS”, br. 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US, 55/2014, 87/2018 i 18/2020)Zakon o nasleđivanju (Službeni glasnik RS, br. 46/1995 i 101/2003 – odluka USRS),
- http://zbornik.pf.uns.ac.rs/images/download/2013/2013-2/doi_10.5937_zrpfns47-4341.pdf dostupno dana 01.08.2021. godine
- <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z51/02z51.pdf> dostupno dana 15.08.2021. godine
- <http://www.mdri-s.org/poslovna-sposobnost/> dosupno dana 05.08.2021. godine
- <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/master-radovi/16.-ZMR-Predrag-Dimitrijevic.pdf> dostupno dana 08.08.2021. godine

DOI: 10.5937/MegRev2104189R

Expert article

Received 29.06.2021.

Approved 12.07.2021.

LIFETIME SUPPORT AGREEMENT AND AGREEMENT ON ASSIGNMENT AND DISTRIBUTION FOR LIFE – INSTITUTIONS OF INHERITANCE LAW

Summary: *Inheritance law is a set of legal norms that regulate the property and legal relations of the testator after his death. The fact of death has haunted all social communities for centuries. The loss of a family member affected community members (family) both emotionally and property-wise. After the death of the testator, his property and legal assets remain, the significance of which is reflected on the heirs as well as on third parties, but also on the state as a successor in case of absence of the heirs. The paper deals with the legal regulation of two legal institutes: the contract on lifetime support and the contract on assignment and distribution for life. The paper follows their legislation with reference to certain issues of practice, legal and ethical dilemmas, and in the very conclusion, in parallel with the legal analysis of these two institutes, which by all their characteristics are characterized as legal obligations. These two contracts are the rights of business that have been present in social systems for centuries, their existence and significance have been minimized, and only in modern times have their legal regulations been obtained. Guided by the fact that they are „new” legal institutes, as well as by the fact that the practice, especially during the 90s of the last century, indicated and showed that these first two institutes are suitable for abuse of legislation, the paper addressed the issues of who and when can be a contracting party, what are the prejudices of the contract, as well as the circumstances when and why they can be null and void, disputed in court or terminated. Man was born manipulative and easy, and the law, and the law, the state and the entire legal system are there to channel it and sanction bad motives, in order to realize an orderly democratic social system, and thus preserve the family as the basic cell of society.*

Keywords: *motus cause, intuit persone, aleatornost, prestracija, inheritance, lifelong support, disposition for life, property, obligatory relations*

